

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора економічних наук, професора, професора
кафедри менеджменту, публічного управління та персоналу
Західноукраїнського національного університету
Желюк Тетяни Леонтіївни на дисертаційну роботу
Баранової Валерії Вадимівної
на тему «Інтеграційна взаємодія на фінансовому ринку у забезпеченні
економічної безпеки національного господарства:
методологія, організація та практика»
подану до захисту на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук за спеціальністю
08.00.03 – економіка та управління національним господарством**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Фінансовий сектор в умовах глобального простору є драйвером збалансованого, цілісного, конкурентного, інклюзивного розвитку національних економік. Інститути фінансового сектору функціонують у тісній взаємодії, створюючи національну екосистему з відповідними актуальними сервісами та продуктами для задоволення потреб кінцевих споживачів.

Від злагодженої, взаємовигідної роботи учасників фінансового сектору (державні інституції, які створюють інституційні правила та здійснюють контроль за їх дотриманням; провайдери фінансових послуг; інституції, які надають продукти, сервіси та рішення для провайдерів фінансових послуг та інших учасників), інституційної консолідації в його регулюванні, готовності до впровадження сучасних фінансових стартапів, технологій блокчейну та криптографії у систему платіжних операцій залежить збалансований розвиток фінансового сектору, економічна безпека національної економіки.

Відсутність концептуальних основ характеристики інтеграційної взаємодії інститутів фінансового ринку в контексті забезпечення економічної безпеки, збалансованого розвитку національної економіки та її інституційних секторів підсилюють актуальність обраної теми дисертації та значимість проведеного дослідження Барановою Валерією Вадимівною.

Науковий імператив дослідження підсилюється необхідністю цифровізації фінансових послуг відповідно до Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України, потребою реалізації векторів Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року, посиленням ролі держави у забезпеченні фінансової стабільності, макроекономічного розвитку, фінансової інклюзії, розвитку фінансових ринків, інноваційного розвитку; забезпеченням подальшого реформування та розвитку фінансового сектору України відповідно до провідних міжнародних практик та імплементації заходів, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС та іншими міжнародними зобов'язаннями України.

Саме тому поставлена мета дисертаційного дослідження лежить в площині обґрунтування теоретико-методологічних засад і розробки практичних рекомендацій щодо виявлення інтеграційної взаємодії на фінансовому ринку та її впливу на забезпечення економічної безпеки національної економіки.

Для досягнення мети дослідження поставлено та вирішено завдання щодо дослідження понятійно-категоріального апарату фінансової складової економічної безпеки; обґрунтування логіко-понятійного базису дослідження фінансового ринку та його функціональних підсистем а також механізму інтеграційної взаємодії на ньому; наукового обґрунтування ідентифікації інтеграційної взаємодії між сегментами фінансового ринку на основі виявлення коефіцієнта синергійності; впорядкування алгоритму формування інформаційно-аналітичної системи оцінювання функціонування фінансового ринку та його сегментів у контексті забезпечення економічної безпеки національного господарства; вдосконалення організаційно-методичних підходів до оцінювання економічної безпеки національного господарства; вдосконалення науково-методичних підходів до визначення адаптивності фінансового ринку та побудови матриці оцінювання адаптивності фінансового ринку; методичного обґрунтування абсолютної величини синергійного ефекту на фінансовому ринку; розробки концепції та

виокремлення напрямів забезпечення економічної безпеки національного господарства з урахуванням інтеграційної взаємодії на фінансовому ринку.

Об'єктом дослідження обрано процес функціонування фінансового ринку та його сегментів у системі національного господарства.

Предмет дослідження складають теоретико-методологічні положення й практичні аспекти інтеграційної взаємодії на фінансовому ринку та її впливу на забезпечення економічної безпеки національного господарства.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами та темами.

Дисертаційна робота виконана в межах плану науково-дослідних робіт:

Класичного приватного університету за темою «Розвиток національної економіки в контексті сучасної економічної теорії» (номер державної реєстрації 0116U000798), в рамках якої здобувачем досліджено природу зв'язку інтеграційної взаємодії на фінансовому ринку з економічною безпекою національного господарства;

Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України за темою «Формування процедури експертизи законодавчих та нормативно-правових актів в економічній сфері» (номер державної реєстрації 0117U003789), де авторкою розроблено методологічні засади формування інформаційної бази оцінювання функціонування фінансового ринку та економічної безпеки національного господарства;

ДВНЗ «Ужгородський національний університет» за темою «Фінансове забезпечення регіонального розвитку в умовах децентралізаційних та євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0115U007117), в рамках якої поглиблено наукові підходи до вибору критерію забезпечення економічної безпеки на мезорівні;

Харківського торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету за темою «Розвиток державних фінансів у контексті сучасних інтеграційних процесів: теорія, практика та зарубіжний досвід» (номер державної реєстрації 0117U004220), відповідно до якої здобувачем запропоновано цільовий підхід до оцінювання

економічної безпеки національної економіки;

Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова за темою «Підприємництво як стратегічний фактор розвитку бізнес-середовища регіону» (номер державної реєстрації 0116U005497, 2016–2018 рр.), в рамках якої запропоновано науковий підхід до визначення адаптивності фінансового ринку на основі стратегічного аналізу швидкості реакції системи за певним параметром функціонування на зміну зовнішнього середовища.

Окремі положення дисертаційної роботи пов'язані з виконанням науково-дослідної теми «Розробка концепції забезпечення економічної безпеки в умовах глобалізації світової економіки» наукового журналу «Економіка і фінанси» (м. Дніпропетровськ) (номер державної реєстрації ДР 0113U007516), де авторкою систематизовано характеристики економічної безпеки національного господарства, підходи до її визначення.

Ступінь обґрунтованості й достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи, авторефератом та науковими публікаціями автора дає підстави для визнання того, що теоретико-методологічні положення, практичні висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, є достовірними.

Достовірність теоретичних узагальнень, висновків та рекомендацій забезпечується обраними міждисциплінарним та системним підходами, а також загальнонауковими та спеціальними методами дослідження, серед яких діалектичний і феноменологічний методи, логічного, структурного, компаративного, історичного аналізу, синтезу, узагальнення, методи статистичної обробки та економіко-математичного моделювання тощо.

Інформаційну базу дослідження становлять аналітичні та статистичні матеріали; значна кількість зарубіжних і вітчизняних праць, нормативно-правових документів, які роблять наукові положення та практичні рекомендації достатньо обґрунтованими.

Про достовірність та достатню обґрунтованість положень та висновків дисертації свідчить і їх оприлюднення в наукових публікаціях, виступи на міжнародних конференціях, а також використання розробок автора в діяльності владних публічних інститутів та фінансових інститутів, що підтверджується відповідними довідками.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи. Елементи наукової новизни поглиблюють теоретико-методологічні та прикладні засади інтеграційної взаємодії суб'єктів фінансового сектору в контексті забезпечення економічної безпеки національної економіки.

Серед значимих наукових здобутків, які визначають ексклюзивність проведеного дослідження, є розроблена автором концепція забезпечення економічної безпеки національної економіки з урахуванням інтеграційної взаємодії на фінансовому ринку, яка об'єднує цільовий, функціональний, інструментальний, інформаційно-аналітичний, процесуальний блоки і надає змогу з урахуванням величини синергійного ефекту від інтеграційної взаємодії між сегментами фінансового ринку визначити найбільш доцільні напрямки й заходи щодо забезпечення економічної безпеки . (С. 380-385).

В роботі обґрунтовано науковий підхід до побудови логіко-понятійного базису дослідження фінансового ринку, що ґрунтується на застосуванні семантичного моделювання відповідно до принципів структурованості, взаємопов'язаності та ієрархічності й передбачає послідовне здійснення низки етапів, в результаті виконання яких формується сфера дослідження фінансового ринку як сукупність первинних, базових та похідних понять, надаючи змогу тим самим створити відповідні понятійно-термінологічний апарат та єдину методологічну базу . (С. 46-49).

На увагу заслуговують пропозиції автора щодо вдосконалення понятійного апарату дослідження:

- в частині обґрунтованого визначення інтеграційної взаємодії, яке сформульовано на основі систематизації підходів до тлумачення взаємодії як загальнотеоретичного поняття як явища, що об'єднує учасників фінансового

ринку загальної метою, призводить до єдинонаправлених, спільних та злагоджених відносин, які набувають системного характеру з подальшою конкретизацією її змісту з урахуванням основних відмінностей від інших видів взаємодії, що полягають у меті, результатах, упорядкованості процесу, направленості, дій учасників та наслідку взаємодії, що надає змогу розмежувати інтеграційну та інші види взаємодії сегментів фінансового ринку, яка має за результат отримання локальних та синергійних ефектів для кожного учасника взаємодії. (С. 135-137);

- поглиблення сутнісних детермінант фінансового ринку як об'єкту обміну, який дає змогу встановити зв'язки між термінологічними поняттями «кошти», «цінні папери», «фінансові активи», «капітал», «інвестиції» тощо, які найточніше відображають особливості функціонування фінансового ринку. (С. 69-74).

Здобувач приділила увагу особливостям функціональної підсистеми фінансового ринку, що передбачає виокремлення загальних функцій ринку та специфічних функцій, притаманних його сегментам, що надає змогу більш точно визначити сутність фінансового ринку, окреслити його роль і значення в національній економіці. (С. 75-79).

Беззаперечним здобутком автора є запропонований підхід до ідентифікації інтеграційної взаємодії між сегментами фінансового ринку на основі виявлення коефіцієнта синергійності, що, на відміну від інших, ґрунтується на використанні кореляційно-регресійного аналізу, застосування якого в процесі реалізації блоку попереднього оцінювання, оціночно-аналітичного та оціночно-діагностичного блоків надає змогу визначити наявність синергійного ефекту не прямим розрахунком, а на основі порівняння результатів оцінювання функціонування фінансового ринку в цілому та його сегментів зокрема. (С. 167-170).

Автором запропоновано алгоритм оцінювання функціонування фінансового ринку та його сегментів у контексті забезпечення економічної безпеки та представлено аналітичну базу з відповідними блоками

інформативних показників, застосування яких в ході оцінювання функціонування фінансового ринку є найбільш обґрунтованим . (С. 250-252, 272-273). Для цього автором використано цільовий підхід до оцінювання економічної безпеки національного господарства, який, на відміну від існуючих, ґрунтується на принципі оцінювання економічної безпеки з позиції її забезпечення з використанням показників економічного та соціального розвитку країни, розподілених на ідентифікатори покращення та ідентифікатори погіршення економічної безпеки, що дозволяє здійснювати оцінку економічної безпеки та інтерпретацію її рівня . (С. 210-2012, с. 239-241).

Особливе значення з позицій забезпечення антикризового розвитку національної економіки має комбінований підхід до визначення адаптивності фінансового ринку, який, на відміну від інших, ґрунтується на елементах параметричного, реакційного, стабілізаційного підходів, що надає змогу оцінити адаптивність функціонування фінансового ринку до деструктивних впливів, які загрожують національній безпеці . (С. 328-329).

З використанням апарату економіко-математичного моделювання в роботі побудовано матрицю оцінювання адаптивності фінансового ринку «реакція – стабільність», що ґрунтується на результатах багатоступеневого оцінювання функціонування окремого сегмента чи фінансового ринку. Поєднання показників стабільності функціонування й реагування фінансового ринку на зміну зовнішнього середовища дає змогу визначити, на скільки стабільним є функціонування фінансового ринку та на скільки незмінними є притаманні йому реакції на вплив зовнішнього середовища, установити, на скільки адаптивним є фінансовий ринок до змін зовнішнього середовища . (С. 338-339).

В контексті дослідження результативності інтеграційної взаємодії на фінансовому ринку здобувач пропонує модель розрахунку абсолютної величини синергійного ефекту, яка, на відміну від інших, ґрунтується на зіставленні фактичних (отриманих з урахуванням впливу наявного рівня

інтеграційної взаємодії) та умовних (безінтеграційних, отриманих за умови нівелювання впливу інтеграційної взаємодії) середніх значень показників реагування на сегментах ринку й надає змогу визначити вплив інтеграційної взаємодії окремих сегментів фінансового ринку на забезпечення економічної безпеки національного господарства . (С. 170).

Барановою Валерією Вадимівної розвинуті наукові підходи до поглиблення сутнісних характеристик економічної безпеки за семантичними ознаками (с. 177-179); до вибору критерію забезпечення економічної безпеки, що ґрунтується на поєднанні як базового наслідкового підходу та елементів інших підходів і передбачає виявлення наслідків функціонування фінансового ринку та його сегментів з погляду інтеграційної взаємодії в певному змістовому контексті (с. 334-336).

Науково-практична значимість результатів дослідження.

Науково-практична значимість проведеного дослідження полягає в тому, що розробки та положення дисертації дають змогу підвищити результативність інтеграційної взаємодії учасників фінансового сектору задля забезпечення економічної безпеки держави.

Зокрема, цільовий підхід до оцінювання економічної безпеки використано в роботі Департаменту економіки та міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації (довідка № 01-09/1007 від 05.02.2019). Департаментом агропромислового розвитку Полтавської обласної державної адміністрації застосовано комбінований підхід до визначення адаптивності (довідка № 01-18/158 від 15.11.2018).

Наукові положення дисертаційної роботи щодо системи показників оцінювання функціонування фінансового ринку і його сегментів у контексті забезпечення економічної безпеки враховано при розробці Програми економічного та соціального розвитку Богодухівського району Харківської області (довідка № 01-18/106 від 23.10.2018).

Пропозиції щодо забезпечення економічної безпеки національного господарства з урахуванням інтеграційної взаємодії на фінансовому ринку

враховані при розробці стратегічних планів розвитку банківської установи ПрАТ «БАНК ФАМІЛЬНИЙ» (довідка № 25-14/48 від 07.12.2018).

Пропозиції автора щодо методичного супроводу розрахунку абсолютної величини синергійного ефекту на фінансовому ринку та матриці оцінювання адаптивності фінансового ринку «реакція-стабільність» апробовано Харківським ГРУ АТ КБ «ПРИВАТ БАНК» (довідка б/н від 15.02.2019).

Окремі результати дослідження використані в роботі Центру страхового сервісу ПАТ «Страхова компанія “Українська страхова група”» при здійсненні аналітичного оцінювання своєї діяльності (довідка б/н від 25.02.2019).

Основні науково-методичні та практичні результати дослідження впроваджено в діяльність Запорізької обласної організації товариства «Знання» України при розробці комплексу заходів щодо сприяння забезпеченню високого рівня підготовки, обізнаності й підвищення кваліфікації представників органів місцевого самоврядування (довідка № 05-19 від 21.02.2019).

Наукова значимість проведеного дослідження пов'язана з тим, що окремі положення цієї роботи використано Класичним приватним університетом у навчальному процесі під час викладання дисциплін «Національна економіка», «Макроекономіка», «Фінансовий ринок» (довідка № 07–18 від 05.03.2018).

Повнота викладу в публікаціях наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Положення наукової новизни, висновки та рекомендації, які сформульовано в дисертації, одержані автором апробовані на достатньому рівні.

Основні положення дисертації опубліковано у 43 наукових працях, з яких: 7 – монографії (у тому числі 1 – одноосібна); 22 – статті в наукових фахових виданнях та у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз; 4 – статті в закордонних виданнях; 10 – матеріали

конференцій. Загальний обсяг публікацій, що належить особисто автору, становить 43,08 д. а.

Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України щодо публікацій основного змісту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук.

Зауваження до змісту й оформлення дисертаційної роботи.

Оцінюючи позитивно дане дисертаційне дослідження, слід констатувати, що воно не позбавлене певних зауважень та дискусійних положень.

1. При дослідженні сутнісних детермінант фінансового ринку та його складових в першому розділі автор не відображає вплив цифровізації, а між тим доцільно було б показати як адаптується фінансовий сектор до нових умов ведення діяльності з максимальним використанням цифрових технологій для інновацій, щоб цей сектор був конкурентоспроможним на національному та глобальному рівнях. Характеризуючи понятійний апарат дослідження автор в структурі фінансового ринку не виділяє віртуальні трансакції та форми їх реалізації за допомогою цифрової валюти. Тоді як практика доводить, що саме блокчейновий характер трансакцій в силу їх максимальної захищеності та конфіденційності забезпечує фінансову безпеку для бізнес-середовища як споживача послуг фінансового сектору.
2. При поглибленні класифікаційних ознак фінансового ринку за ступенем адаптивності до зовнішнього середовища автор виокремлює низько адаптивний ринок, помірно адаптивний ринок та високо адаптивний ринок (с.94-95), але параметри такої адаптивності не визначає.
3. При характеристиці змістового наповнення економічної безпеки автор застосовує рівневу модель, розглядаючи загальносистемний, макро-, мезо- та макрорівні (с.196-198, табл. 3.1-3.3), тоді як наднаціональний рівень не розглядається, але саме на цьому рівні відбувається

узгодження національних та наднаціональних інтересів, забезпечення цілісності національної економіки. Також автор чітко не верифікує чинники, які впливають на економічну безпеку, що не дозволяє в повній мірі обґрунтовано відобразити найбільший серед них вплив фінансового сектору (с.245).

4. Дещо спрощеною виглядає запропонована система показників функціонування національної економіки (с.254). Упущено саме ті індикатори, які покращують параметричні характеристики національної безпеки (наприклад в екологічному блоці відсутні показники розвитку циркулярної економіки, параметри охорони довкілля), чисельність наявного населення та сукупні доходи домогосподарства в соціальному блоці не покажуть ризиків та загроз соціальній безпеці, потрібно говорити про граничну схильність до споживання та нагромадження, які свідчать про порушення структури споживчих витрат та розвиток боргової економіки, про параметри людського розвитку, рівня життя тощо.
5. Проведений аналіз грошового та кредитного ринку за грошовими агрегатами та обсягом кредитів наданих в економіку не дозволяє в повній мірі створити інформаційну базу для дослідження впливу цих сегментів фінансового сектору на економічну безпеку, с.285-291. В даному випадку з позицій макроекономічного ефекту необхідно було би розглядати рівень монетизації економіки, формування платоспроможного попиту, грошовий та депозитний мультиплікатори, структуру кредитів з верифікацією довгострокових, які ідуть на інвестиції в структурне оновлення економіки.
6. Зміст роботи значно виграв би, якби в розробленій концептуальній моделі автор посилив би роль держави у інституалізації інтеграційної взаємодії сегментів фінансового сектору в частині покращення фінансової інклюзії, забезпечення якості фінансових послуг та

посилення цим самим параметричних характеристики фінансової та соціальної складових економічної безпеки.

7. Проведені в п.5.1. прогностні розрахунки не верифікують коридору прогнозування, а якщо прогностні розрахунки проводилися з 2019 року, то автор міг би перевірити їх адекватність та достовірність. Крім того, дані прогностні розрахунки не враховують ризиків, стримуючих та стимулюючих чинників, які б підсилили реалістичність прогностних моделей.

Висловлені зауваження в цілому не знижують наукову та практичну значимість дисертації і можуть бути підґрунтям для подальших авторських досліджень.

Відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів».

Дисертація Баранової Валерії Вадимівної на тему «Інтеграційна взаємодія на фінансовому ринку у забезпеченні економічної безпеки національного господарства: методологія, організація та практика» написана діловою українською мовою з авторським стилем розкриття її змісту, матеріал викладено грамотно з використанням наукової фахової термінології. Характеризується цілісністю, змістовною завершеністю, логічною послідовністю викладення матеріалу, чіткістю та достовірністю, грамотністю візуалізації подання матеріалів дослідження.

Дисертаційна робота відповідає паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством і вимогам пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою КМУ від 24 липня 2013 року № 567 зі змінами і доповненнями, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р., № 943 від 20.11.2019 р., № 607 від 15.07.2020 р. та вимогами інших нормативних документів Міністерства освіти і науки України.

Автореферат відображає основні положення, висновки і рекомендації дисертаційного дослідження. Наукові положення мають достатній рівень обґрунтованості, їх достовірність і новизна є об'єктивними.

Загальний висновок. Дисертація Баранової Валерії Вадимівної на тему «Інтеграційна взаємодія на фінансовому ринку у забезпеченні економічної безпеки національного господарства: методологія, організація та практика» є завершеним самостійним дослідженням, характеризується науковим та прикладним обґрунтуванням поставлених завдань, відповідає встановленим вимогам нормативних документів.

Дисертація дозволяє вирішити важливу наукову проблему – створення дієвого механізму інтеграційної взаємодії учасників фінансового сектору в контексті забезпечення економічної безпеки національної економіки.

Дисертаційна робота та автореферат відповідають паспорту спеціальності, а її автор – Баранова Валерія Вадимівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

**Офіційний опонент,
професор кафедри менеджменту,
публічного управління та персоналу
Західноукраїнського
економічного університету,
доктор економічних наук, професор**

Тетяна ЖЕЛЮК

Підпис: *Тетяна Желюк*

Завірюю:
Зав. загальним відділом: *Т. Сергачова*